

Reliëf afkomstig van Majapahit voorstellende het verblijf van een Javaanschen groote, dat zooveel gelijk op de nog in tamelijk goeden staat verkeerende poort en op hetgeen er van het daarachter gelegen emplacement van het verblijf van den Rijksbestuurder Gajahmada over is, dat het reliëf daarvan wellicht een vrij geteekende afbeelding voorstelt.

BESCHOUWINGEN OVER MAJAPAHIT.

I.

De lezing van Dr. F. D. K. Bosch.

Spreker begon met er aan te herinneren, dat de geschiedenis van Java, in het bijzonder die van Majapahit, pas in de laatste eeuw vasten vorm heeft aangenomen.

De „babads” waarop Raffles e. a. waren aangewezen, zijn als historische bronnen onbetrouwbaar; het materiaal, waarop de hedendaagsche geschiedschrijving berust zijn oorkonden, de „Pararaton”, de „Nagerakretagama” (het lofdicht op koning Hajam Woeroek van Majapahit, anno 1365), de Chineesche berichten en niet in de laatste plaats de overblijfselen van bouwwerken en andere oudheden.

Na een korte uitweiding over het karakter dezer bronnen, gaf spreker een schets van de staatkundige geschiedenis van Majapahit en begon met de buitenlandsche politiek.

Deze werd in de 13e en 14e eeuw beheerscht door een verbitterden strijd tegen den ouden vijand, het rijk Çriwidjaja, welks hoofdstad bij het tegenwoordige Palembang gelegen was.

In den tijd, toen de grootsche bouwwerken als Boroboedoer, Tjandi Sewoe, enz. in Midden-Java gesticht werden, was Çriwidjaja oppermachtig en Midden-Java een vazal van het Sumatraansche rijk. Blijkens een Chineesch bericht van 1225 waren Java en Palembang ongeveer gelijk in macht; er loopt een geografisch-politieke scheidingslijn door de Javazee en over de Westerkust van Java, die de twee groote mogendheden in den archipel scheidt.

De imperialistische politiek van Majapahit is er steeds op gericht geweest deze scheidingslijn te breken en de „balance of power” in zijn voordeel te laten doorslaan.

Anderhalve eeuw later is het daarin volkomen geslaagd. Uit de lijst van onderhoorigheden in den „Nagerakretagama” blijkt, dat de oude vijand Palembang is ten onder gebracht.

De omvang van het Majapahitsche gebied komt ongeveer overeen met het Ned.-Indië van tegenwoordig.

Stilstaande bij de buitenlandsche staatkunde schetste spreker de stichting van de stad en de gebeurtenissen, die daaraan vooraf gingen.

De keuze van de plaats van vestiging is niet zoo ongunstig als zij op het eerste gezicht lijkt, immers de Brantas was in dien tijd veel verder stroomop voor groote vaartuigen bevaarbaar dan tegenwoordig; de havenplaats der hoofdstad was niet Soerabaja, maar Tjanggung, gelegen op de plaats van het tegenwoordige Palaboean, ten N. O. van Modjokerto.

Van daar uit kon de verscheping van handelsproducten ongehinderd geschieden, terwijl de stad niet blootstond aan plotseling vijandelijke aanvallen.

Na nog het een en ander verteld te hebben over de inwendige organisatie van het rijk, besprak Dr. Bosch de kunsten, die in de Gouden Eeuw van Majapahit bloeiden, o. a. de dichtkunst en bouwen beeldhouwkunst! van de laatste toonde hij de eigenaardige schoonheden, vergeleken bij de Midden-Javaansche architectuur en lichtte een en ander met lichtbeelden toe.

Op de Gouden Eeuw (van 1350 — 1450) volgde het verval veroorzaakt door inwendige verzwaking van het rijk, niet, zooals men weleens hoort beweren, door den invloed van den Islam.

Zoo getaand is de glorie van de hoofdstad, dat haar val op den tijdgenoot geen indruk heeft gemaakt.

Men weet niet of de stad door de Islamieten of door een naburig Hindoe-Javaansch vorst is veroverd, of, dat zij langzamerhand ontvolkt is en eindelijk voor goed verlaten.

Spreker eindigde zijn voordracht met er op te wijzen, van hoe groot belang voor een volk de kennis van zijn geschiedenis is en welk een inspireerende kracht hiervan voor de ophefing van het javaansche volk kan uitgaan.

Hieronder laten wij volgen:

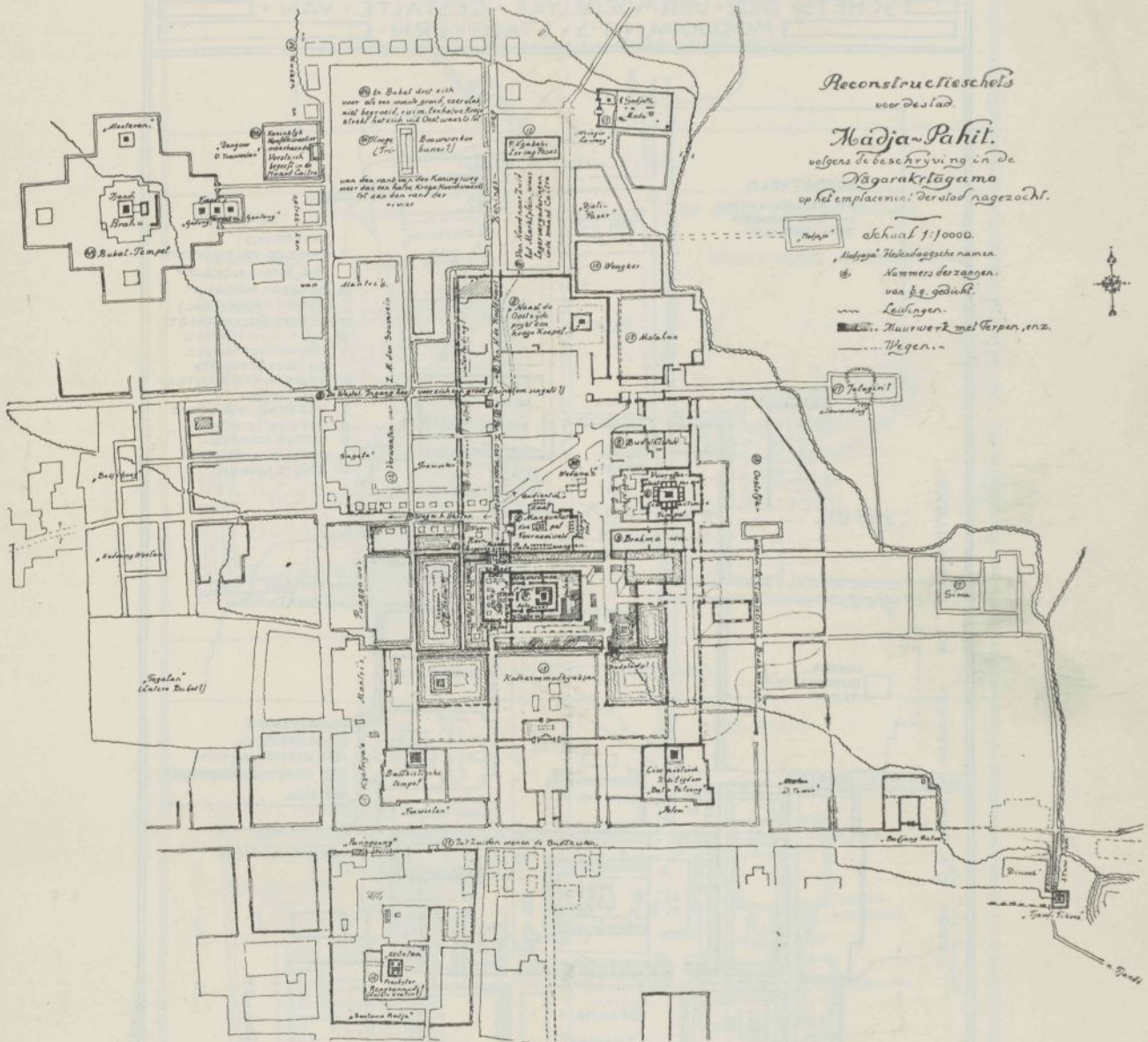
bevolking kon worden opgewekt. De Tjandi's vormen bovendien een steenbouw en daaraan zijn de Javanen van thans nog lang niet toe.

Om de Javanen van thans te boeien is noodig een onderzoek uit den tijd, dat het Javaansche volk-zelf meer mondig werd: uit de late Middeleeuwen of uit den vroeg-Mohammedaanschen tijd. En dit onderzoek dient geen graven of tempels te betreffen, maar oude nederzettingen.

Wardenaar is opgeteekend in den tijd van Raffles.

c. Bovengenoemde beschrijving.

De door de bevolking als kratonresten aangewezen fundeeringen kunnen elk op zichzelf met de beschrijving kloppen. Het verband tusschen de verschillende gebouwen, zooals dat in de beschrijving geschetst is, is echter ver te zoeken. Uit deze tegenstrijdigheid resulteerden voor het

Door dezen gedachtengang is spreker ertoe gekomen om een onderzoek in te stellen naar de oude kratonsteden, en al spoedig bleek, dat spreker den meesten kans zou hebben om zijn doel te bereiken met een onderzoek naar de stad Majapahit, waarvan een beschrijving uit de Middeleeuwen bestaat. Dit is daarenboven een stad uit het glanstijdperk der Javaansche geschiedenis. Een tijd, waarvan de gebeurtenissen in allerlei sagen en legenden en in de wajang-karotjil-verhalen het volk bijbleven.

Moelijkheden bij het onderzoek.

Aan dit onderzoek lag het volgend materiaal ten grondslag:

- a. De gegevens uit het terrein: de algemeene ligging der stad was bekend.
- b. De volksoverlevering, vooral, zooals die door

onderzoek vele moeilijkheden, vooral in verband met duisterheden in den tekst.

Een nader onderzoek der door de bevolking aangewezen plaatsen, die alle in het Zuid-Oostelijk deel van het emplacement gelegen zijn, bracht echter aan het licht, dat zij in geen geval betrekking konden hebben met den kraton van den Middeleeuwschen tekst.

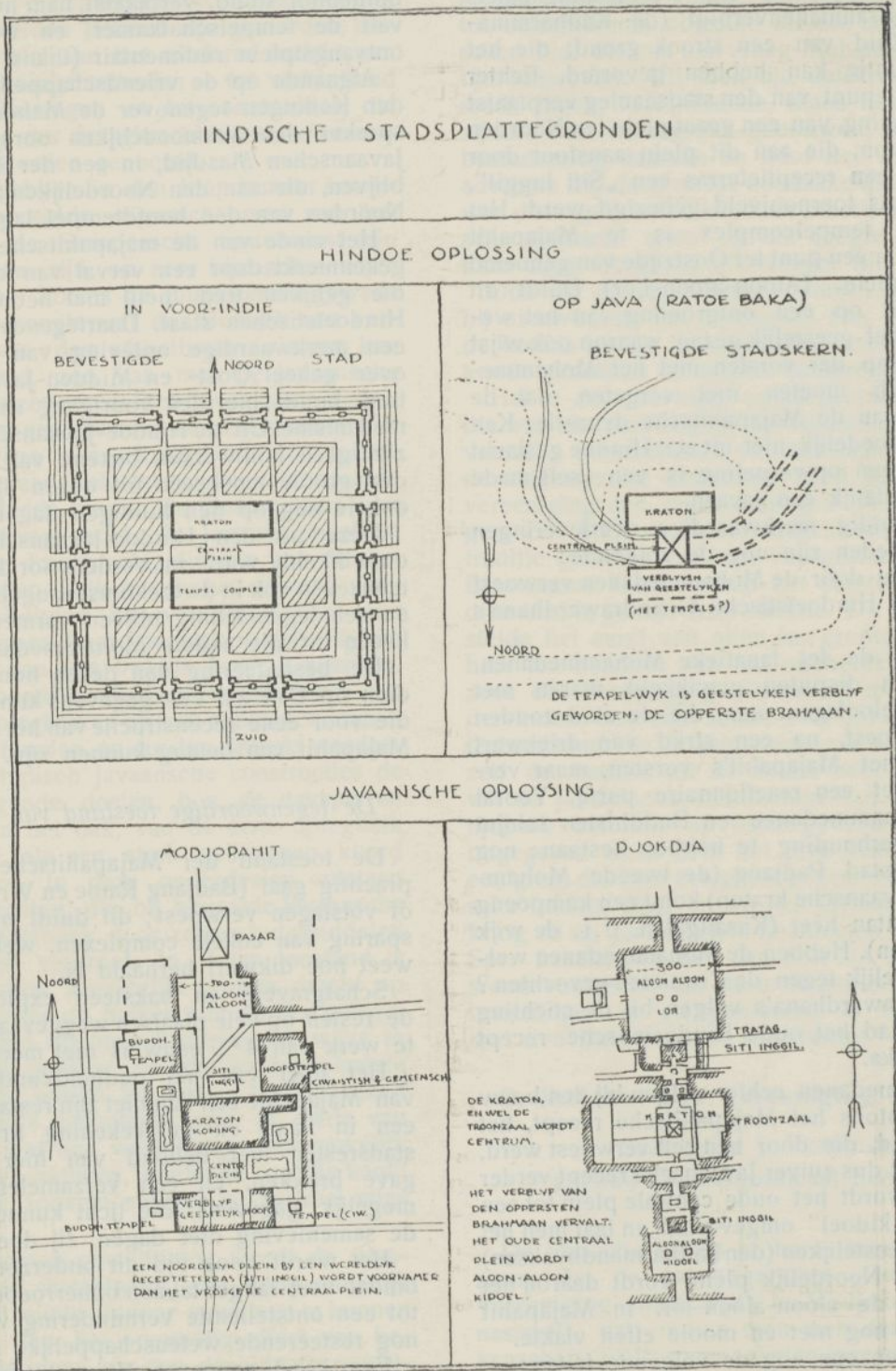
Nu kwamen spr. in gedachte de volgende berichten uit de geschiedenis: 1e. de verovering en verwoesting der stad door de Mohammedanen van Demak in 1478, die door den Serat Kanda gemeld wordt; 2e de (terug ?)-verovering der stad door de Hindoeïstische Girindrawardhana's, 8 jaren later.

Hadden dan niet wellicht de door de bevolking aangewezen resten betrekking op een nieuwe, door laatstgenoemden gestichte stad? Van betee-

Ten einde een denkbeeld te geven van het uiterlijk der stad toonde spr. twee afbeeldingen van uit Majapahit afkomstige reliëfs, waarvan het eene een vrij geteekend portret schijnt te zijn van het verblijf van Majapahit's Rijksbestuurder, het andere van een der Oostelijke toegangen tot de stad.

Belangrijk in dit verband is de ontwikkeling in allen pais en vree van Mohammedaansche vasalstaatjes buiten het kastenverband?) aan de kust.

Een der Vorsten van Majapahit huwt bovendien met eene Mohammedaansche prinses, die na haar dood een Mohammedaansche begrafenis kreeg. Er

Betekenis der stad.

Het in cultuur gebrachte land van „Trik” als aanleiding om de stad te stichten.

De haven Tjanggoe en de ligging van den Majapahitschen Pasar nabij bovengenoemd Boebatveld, dat als pleisterplaats kan zijn gebruikt voor lastdierkaravanen (olifanten?) wijzen op de beteekenis van Majapahit als koopstad.

Het schijnt wel of in deze stad voor het eerst een Javaansche koopmansstand zich ontwikkelde, die langzaam aan de Hindoe's overvleugelde.

bestond dan ook volgens de Mohammedaansche geschiedboeken geen antagonisme tusschen deze Vorsten en den nieuwen Godsdienst.

Betekenis van het onderzoek.

Volgens een Britsch Indisch handboek van staatkunde (Arthaçastra) van het begin onzer jaartelling, dient een Koningspaleis ten Noorden, een tempelwijk ten Zuiden van een vierkant, centraal plein den kern der Hindoesche residentiesteden vormen.

Bij den oudstbekenden kraton op Java, den kraton van Ratoe Baka, ten Zuiden van Prambanan, ligt het koningspaleis Zuid, een Brahmanenverblijf Noord van een dergelijk centraal plein. Tempels vindt men bij dit Brahmanenverblijf niet: er kunnen echter houten tempels hebben gestaan. In Majapahit ligt het Koningspaleis Noord, het Brahmanenverblijf (de Kadharmandhyaksan) Zuid van een strook grond, die het centrale pleintje kan hebben gevormd. Echter is het zwaartepunt van den stadsaanleg verplaatst door de vorming van een groot plein ten Noorden van den Kraton, die aan dit plein aansloot door middel van een receptieterras een „Siti Inggil”, die tevens als toernooiveld gebezigd werd. Het voornaamste tempelcomplex is te Majapahit verplaatst naar een punt ter Oostzijde van genoemd Noordelijk plein. (Aloon-aloon-Lor). Duidt dit alles wellicht op een ontgroeiing van het wereldlijk aan het geestelijk gezag, waarop ook wijst de vriendschap der vorsten met het Mohammedanisme? Wij moeten niet vergeten, dat de grondlegger van de Majapahitsche dynastie: Ken Angrok, vermoedelijk niet uit een Hindoe geslacht stamt, maar een opwerping is, een „self-made man” vermoedelijk een Javaan.

Geschiedkundig merkwaardige overleveringen en bijzonderheden zijn nog de volgende:

De stad zou door de Mohammedanen verwoest zijn, door de Hindoeïstische Girindrawardhana's heroverd.

Het waren de fel fanatieke Mohammedanen, die veelal in disputen gewikkeld waren met hun eigen geloofsgenooten, die de stad zouden hebben verwoest, na een strijd van driekwart eeuw, *niet* met Majapahit's vorsten, maar vermoedelijk met een reactionnaire partij. Vooral tusschen Mohammedanen en Buddhisten schijnt een goede verhouding te hebben bestaan: nog in de kratonstad Padjang (de tweede Mohammedaansche-Javaansche kraton) komt een kampoeng voor die Sogatan heet (Kasagatan, d. i. de wijk der Buddhisten). Hebben de Mohammedanen wellicht voornamelijk tegen de Çiwaieten gevochten?

De Girindrawardhana's volgen bij de stichting der nieuwe stad het oude Hindoeïstische recept van Ratoe Baka.

De Mohammedanen echter volgen bij den bouw der latere Kratonen het Majapahitsche recept, het recept der stad, die door hen zelf verwoest werd, en werken dit dus zuiver Javaansche recept verder uit: Daarbij wordt het oude centrale plein tot een „Aloon-aloon kidoel” omgevormd, en laat men het verblijf der geestelijken (den kadharmandhyaksan) vervallen. Het Noordelijk plein wordt daarbij het voornaamste: de aloon-aloon-lor. In Majapahit was dit plein nog niet en mooie effen vlakke.

Verder treffen ons nog de volgende feiten:

1 De latere Mohammedaansche Masdjids staan ten Westen van den Aloon-aloon-lor op dezelfde plaats als het hoofdtempelcomplex te Majapahit ten Oosten daarvan stond (eisch van den Keblat voor de moskeeën, die naar het Westen, naar Mekka gericht moeten zijn).

2 Daarmede in verband volgde een omkeering van het woonverblijf van den Vorst van het Oosten naar het Westen.

3 Majapahits Kratoncentrum bestond vermoedelijk uit een schatkamer met de beteekenis van een Koninklijke bijzetplaats of hoftempel. De voornaamste receptiehal stond er in een Weste-

lijken binnenhof waarop de hoofdweg van Majapahit uitkwam, die dan ook niet midden over den aloon-aloon liep, maar Westelijk langs den Siti-Inggil.

In de Mohammedaansche kraton wordt de receptiehal, die in Majapahit dus in den Westelijken binnenhof stond, verplaatst naar het centrum, vervalt de tempelschatkamer, en wordt het oude ontvangstplein rudimentair (thans Oostelijk).

Afgaande op de vriendschappelijke gezindheid der Koningen tegenover de Mahomedanen zoekt spreker den vermoedelijken oorsprong van den Javaanschen Masdjid, in een der Boedhisten-verblijven, die aan den Noordelijken aloon-aloon ten Noorden van den hoofdtempel lagen.

Het einde van de majapahitsche periode wordt gekenmerkt door een verval van den steenbouw, die gelijken tred hield met het verval van den Hindoeïstischen staat. Daartegenover staat echter een merkwaardige opleving van den houtbouw over geheel Oost- en Midden-Java, die gelijken tred houdt met den voortgang van het Mohammedanisme. Uit de Hindoe-Javaansche architectuur zijn geen houtwerken bekend van de beteekenis der groote moskeeën uit dezen tijd, waarvan er enkele nog op den huidigen dag in gebruik zijn.

Deze uit den Hindoe-Javaanschen bouwtrant ontwikkelde vorm zal verder voor de Indonesische moskeeën ook in de toekomst aangehouden worden en een tegenstelling blijven vormen met de moskeeën uit alle andere Mohammedaansche landen.

De bestudeering van dezen houtbouw en van dien op Bali zal vele gegevens kunnen opleveren, die voor eene reconstructie van het stadsbeeld van Majapahit van belang kunnen zijn.

De tegenwoordige toestand van het terrein.

De toestand der Majapahitsche ruines is óf prachtig gaaf (Badjang Ratoe en Wringin Lawang) óf volslagen verwoest; dit duidt op geweld met sparing van enkele complexen, welk geweld wie weet hoe dikwerf herhaald is.

Schatgraverij en baksteen exploitatie hebben de resten op vele plaatsen weggevaagd. Het funeste werk van 4½ eeuw is niet meer te herstellen.

Het doel van het oudheidkundig onderzoek van Majapahit-zelf kan niet zijn restauratie. Slechts een in kaart en in teekening brengen van de stadsresten met behoud van hier en daar nog gave brokken, en een verzamelen van zooveel mogelijk gegevens, die licht kunnen werpen op de samenleving dier dagen, zij doel.

Het wordt hoog tijd dit onderzoek te beginnen omdat veel langer talmen onherroepelijk zal leiden tot een ontstellende vermindering van het aantal nog resteerende wetenschappelijke gegevens.

Een goed aangevat Majapahit-onderzoek, dat zich niet uitsluitend bepaalt tot het onderzoek van het stadsemplacement zal de belangstelling wekken, tenminste van alle Javanen in Oost-Java wier Wajang-karoetjil verhalen op Majapahit betrekking hebben.

Spreker heeft dus alle hoop, dat het doel, waarmede hij dit onderzoek begon, namelijk om den Javaan weer te boeien, met de goede werken uit zijn glorie-tijd, zal kunnen worden bereikt, zij het niet direct, dan toch op den duur. Dit is de eenige kans, die er bestaat dat ook dit volk zelf initiatief zal gaan ontwikkelen om betere woontoe-standen te verkrijgen.

Dit is de eerste voorwaarde voor het verkrijgen van een beter bouwambacht in de dessa. Het gaat hier meer dan men denkt om een economische kwestie. De Javaansche bouwkunst uit de goede periode is geen archaische stapelbouw, die reusachtig veel materiaal en arbeid verslindt. Haar bouwbeginselen, die spreker eerst na bestudeering van vele voorbeelden bekend zijn geworden, leenen zich — getoetst aan het moderne inzicht, aan moderne berekeningsmethoden — tot verbluffend eenvoudige oplossingen en tot constructies, die naar verhouding der draagkracht bijzonder economisch kunnen worden genoemd.

De Javanen hebben in den loop hunner bouwgeschiedenis bepaalde eigenschappen van het hout, die aan de Europeesche bouwkunst min of meer ontgaan zijn, op zeer bijzondere wijze leeren gebruiken. Zooals de Europeesche gewelfbouw, met als hoogtepunt de Gothiek een veredelde vorm van den stapelbouw in steen kan worden genoemd, zoo kan men de Javaansche houtconstructies een veredelden houtbouw noemen. Worden bij den gewelfbouw de steenstukken niet meer trapsgewijze overgekraagd om een ruimte te overkluzen, maar geplaatst volgens een bepaalde *druklijn*, die steeds binnen de steenstukken van het gewelf blijven moet, de Javanen maakten gebruik van de draagkracht, die een aan de einden vastgehouden balk boven het gewone contra-effect der buiging kan verrichten alsof men met een gespannen koord te maken had. Bij hen zou men dus van een *treklijn* kunnen spreken.

Tegenover bepaalde houten onderdeelen, die de steun- of oplegbalken op een bepaalden onderlingen afstand houden, en die dus gedrukt worden, hangen in de typisch Javaansche constructies de eigenlijke dragende deelen, b.v. de daksparren of oesoeks van het dak, van de eene oplegbalk tot de andere als een strak gespannen koord eenigszins door. In deze onderdeelen ontstaan dus de trekkrachten, die bij bepaalde Javaansche constructies opzettelijk door zekere hulpmiddelen kunnen worden vergroot. In dezen toestand is het hout in staat aanzienlijk grooter dracht op te nemen wanneer de balken plat worden gelegd, dan wanneer het op onze Europeesche wijze in den vorm van gewone, op hun kant geplaatste balken gebezigd wordt. De Javaan legt de balken derhalve dikwijls opzettelijk plat in stede van rechtopstaand wat ons westerlingen aanvankelijk vreemd moet voorkomen, omdat de „op zijn kant” geplaatste balk zooveel stugger is, zooveel minder doorbuigt.

In den modernen gewelfbouw wordt de elasticiteit van het metselwerk zoo hoog mogelijk opgevoerd, ten einde dunner gewelven te kunnen toepassen, en b.v. het ongunstig effect van bewegelijke belastingen op den druklijn der gewelven (b.v. veroorzaakt door een vrachtauto, die over een gewelfbrug heen rijdt) te verminderen. In den Javaanschen houtbouw wordt automatisch het contra-effect der doorbuiging van de balkjes gebezigd om de in de gebouwen ten gevolge van aardschokken of winddrukken voorkomende plotselinge spanningsveranderingen uit te wegen.

Men zou de typische Javaansche houtbouw dus met alle recht een tegengestelden gewelfbouw kunnen noemen. De formules om hare bouwconstructies te berekenen vindt men in het meestgebruikte ingenieurshandboek: „Hütte”.

Er is geen enkele rede waarom de bijzonder

fraaie en economische vondsten van den Javaanschen houtbouw niet ook in den modernen tijd gebruikt zouden kunnen worden.

De korten tijd geleden op initiatief van Dr. Bosch opgerichte oudheidkundige vereeniging „Majapahit” nu zal haar werkkring niet alleen uitstrekken tot het onderzoek van het stadsemplacement maar tot verschillende objecten uit den laat Majapahitschen tijd, die met den vroeg-Mohammedaanschen tijd samenvalt. Uit dien tijd dateeren zooals wij reeds zagen, verschillende, thans nog in gebruik zijnde, zeer belangrijke gebouwen. Door nadere bestudeering daarvan en door het verlenen van adviezen bij de af en toe noodzakelijke restauraties van deze gebouwen kan men practisch het Javaansche ambacht weer op de hoogte brengen van haar eigen vondsten uit vroeger tijd.

Ook zal de vereeniging adviezen kunnen geven bij nieuwbouw, als uitvloeisel van haar doel om de kennis en de belangstelling voor de oudheidkunde practisch te helpen verspreiden.

Het is deze invloed, op het Javaansch ambacht, die van de vereeniging zal kunnen uitgaan, die — vooral — verschillende vooraanstaande figuren uit de suikerwereld aanleiding heeft gegeven om der vereeniging een zeer krachtigen steun toe te zeggen. Zoo blijft de Nederlandsche stam de schoone traditie getrouw van zijn voorgelacht, dat in het Bataviaasch Genootschap het eerste Instituut van dien aard in geheel Azië stichtte. Dit Genootschap stelde het eerst van allen een groote gift beschikbaar ten behoeve van het oudheidkundig onderzoek der Vereeniging. Daarnaast mocht spr. ondervinden, hoe zijn studie over Javaansche architectuur, waarvan de quintessense is: dat de Javanen zelf de handen uit de mouw hebben te steken, wil de Javaansche architectuur een nieuw bloeitijdperk beleven, op buitengewone royale wijze uitgegeven werd door het Java Instituut, een vereeniging, die voor een groot gedeelte onder Javaansche leiding staat en op een Javaanschen lezerskring en op Javaanschen finantieelen bijstand drijft. Spr. beschouwt het dan ook als een buitengewoon voorrecht, dat deze avond door deze beide instellingen is georganiseerd in samenwerking met den Bataviaschen Kunstkring.

Oudheidkundige Vereeniging Majapahit.

Secretaris: J. VERBOOM,
gebouw Suikersyndicaat Soerabaja.

De Redactie maakt er hare lezers op opmerkzaam, dat de pas opgerichte „Oudheidkundige Vereeniging Majapahit” te Modjokerto een doel nastreeft, dat, indien men zich daarvan wel rekenschap geeft, geen enkelen ingezetene van Java, en van een groot gedeelte van Nederlandsch Indië onverschillig kan laten. Door te beproeven de groote vondsten der Javaansche architectuur weer in de tegenwoordige maatschappij te benutten, en er het Inlandsch ambacht weer mede bekend te maken, zal men niet alleen dit volk beter dan tot nu in staat stellen tot „self help” maar ook allen, die met of voor de Inlandsche bevolking te werken hebben in staat stellen van die gegevens te profiteren. Welke beteekenis de Javaansche architectuur in technisch en vooral economisch en sociaal opzicht heeft gehad en nog zal hebben, zulks zal in een artikel „Beginselen der

Javaansche Bouwconstructie" in dit tijdschrift nader worden uiteengezet.

Het streven dezer Vereeniging zal Oost en West weer nader tot elkander brengen. Daarom:

Wordt lid van de Majapahit vereeniging.

Wekt Uw omgeving op om als lid tot die vereeniging toe te treden.

Contributies:

Buitengewoon lidmaatschap	f 1.—	per kwartaal
Lidmaatschap, minimum	" 3.—	" "
Donateurschap, minimum	" 10.—	" "
	of f 500.—	in eens.

Noot der Redactie:

In de volgende nummers van het Indisch Bouwkundig Tijdschrift zal een artikel van de hand van Ir. H. Maclaine Pont verschijnen over de „Beginselen der Javaansche Bouwconstructie”.

De V. v. B. trad reeds als lid toe; nader zal de contributie worden vastgesteld.

Voor het lidmaatschap kan men zich bij de Redactie van het I. B. T. opgeven.

HET ONTWERPEN VAN CULTUUR-REGELINGEN IN DE RESIDENTIE PREANGER-REGENTSCHAPPEN.

(met een bevoeiingskaart en een grafiek).

Het Waterreglement, hetwelk in de Residentie Preanger-Regentschappen thans van kracht is, is van betrekkelijk jongen datum. Bij Res. besluit van 26 Juni 1919 No. 12923/39 werd n.l. onder den drang van de voedselvoorziening en de moeilijkheden in de Tjiheavlake het zoo urgente besluit eindelijk genomen.

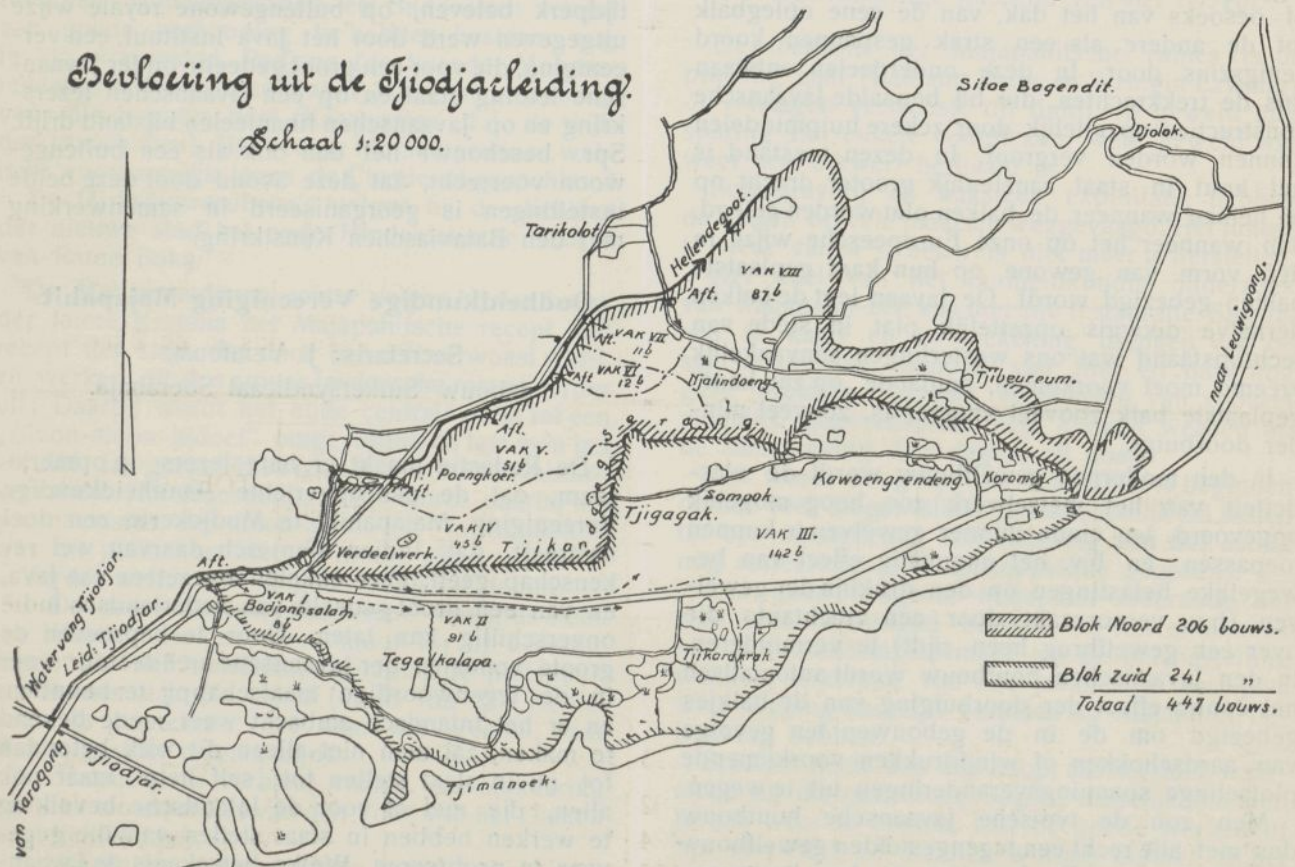
Na de afkondiging van het bovengenoemd Waterreglement wordt het thans mogelijk gemaakt om overtreders van het reglement voor den rechter te brengen, zoodat meer orde in de soms reeds verwaarloosde irrigatietoestanden kan worden betracht. Kon men in den ouden tijd alleen volstaan met het constateeren van overtredingen en misdrijven betrekking hebbende op de staatsbladen van 1854 No. 95 en 1904 No. 202 enz., thans wordt bij artikel VII van het W.R. ook bepaald, dat zooveel mogelijk de padi wordt geplant volgens een door den Assistent-Resident, na bekomen advies van de Irrigatie-Commissie, goedgekeurd cultuurplan.

Dit cultuurplan is noodig voor die gebieden, weike te weinig bevoeiingswater tot hunne beschikking hebben, zowel in den Oost- als in den Westmoesson, of in die gebieden, waar malaria-gevaar is te duchten (Tjiheavlake) en/of waar weinig arbeidskrachten aanwezig zijn.

Door oningewijden is de noodzakelijkheid van de invoering van cultuurregelingen bestreden, aangezien volgens hun meening in den Preanger ruimvoldoende water voor de bevoeiing aanwezig is.

Wie echter plaatselijk onderzoekt en de belanghebbende bevolking vraagt of er werkelijk ruimvoldoende bevoeiingswater is voor het ZONDER RUSTPERIODE planten van padi op de sawahs, die zal tot de overtuiging komen, dat in vele gebieden het 3 × planten in de 2 jaren fruikend is voor de lager gelegen vakken of gebieden.

Het komt immers herhaaldelijk voor, dat in den fellen Oostmoesson al het beschikbare water in de leiding wordt verbruikt voor den aanplant bovenstreams, met het gevolg dat in de lager gelegen vakken of dessa's geen bad- en wasch-

Vóór die afkondiging stuitte alle regelingen inzake bevoeiingsaangelegenheden steeds op de ongeschreven gewoonten en plaatselijke gebruiken.

water aanwezig is.

Deze toestand schiept ongewenschte verhoudingen in de dessa. Vechtpartijen en twisten over